

HUMANİTAR VƏ İCTİMAİ ELMLƏR HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/127/5-14>

Sədaqət Həsənova
Naxçıvan Dövlət Universiteti
Naxçıvan, Azərbaycan
filologiya elmləri doktoru
sedaqethesenova@ndu.edu.az

Poetik dildə çiçəklərə münasibət

Xülasə

“Poetik dildə çiçəklərə münasibət” adlı məqalə bədii mətnlərdə çiçək adlarının (fitonimlərin) semantik, üslubi və simvolik funksiyalarını araşdırmağa həsr olunmuşdur. Tədqiqatın əsas məqsədi poetik diskursda çiçəklərin yalnız ad bildirən söz kimi deyil, həm də estetik-emosional yük daşıyan obraz və simvol kimi çıxış etməsini müəyyənləşdirməkdir. Məqalədə göstərilir ki, poetik dildə çiçək adları məcazlaşma, simvollaşma və şəxsləndirmə yolu ilə yeni semantik çalarlar qazanır. Çiçəklərin xalqın mədəni yaddaşında formalaşmış əlaqəli mənalarla yüklənməsi və bu mənaların poeziyada fərdi müəllif üslubu ilə yenidən işlənərək poetik obraz sisteminin tərkib hissəsinə çevrilməsi əsaslandırılır. Araşdırmada çiçəklərin bir neçə əsas funksiyası müəyyənləşdirilir.

Həm klassik, həm də müasir poeziyada müxtəlif kontekstlərdə işlədilən çiçək adlarının məhəbbətin, hörmət və gözəlliyin, təvazökarlığın, ayrılıq və həsrətin rəmzi kimi işlənməsində simvolik, poetik mətnə obrazlılıq yaradaraq təsvirin rəngarəngliyini və ifadə gücünü artırmaqda emosional-ekspressiv, insan xarakteri, və ya həyat mərhələlərinin müqayisə olunmasında metaforik funksiyaya malik olması göstərilmişdir.

Məqalədə Azərbaycan klassik və müasir poeziyasından nümunələr əsasında təsdiq edilir ki, çiçək obrazı milli-mədəni kodun daşıyıcısıdır. Xüsusilə klassik Şərq poeziyasında qızılgül-bülbül motivi sevgi fəlsəfəsinin əsas ifadə vasitələrindən biri kimi təqdim olunur. Müasir poeziyada isə çiçəklər daha çox fərdi duyğuların və sosial-mənəvi problemlərin simvoluna çevrilir.

Tədqiqatın nəticəsində belə qənaətə gəlinir ki, poetik dildə çiçəklərə münasibət yalnız təbiət təsviri ilə məhdudlaşmır, bu münasibət insanın daxili dünyasının, estetik baxışlarının və milli-mədəni dəyərlərinin ifadə formasıdır. Çiçək adlarının semantik cəhətdən dəyişməsi dilin obrazlılıq imkanlarını genişləndirir və poetik mətnin ekspressivliyini artırır. Beləliklə, məqalə poetik dildə fitonimlərin funksional-semantik xüsusiyyətlərini təhlil edərək onların bədii-estetik dəyərini və dilin leksik-semantik sistemində tutduğu mövqeyi müəyyənləşdirir.

Açar sözlər: dil, çiçəklər, üslub, estetiklik, rəmz

Sadagat Hasanova
Nakhchivan State University
Nakhchivan, Azerbaijan
Doctor of Philology Sciences
sedaqethesenova@ndu.edu.az

Attitudes Toward Flowers in Poetic Language

Abstract

The article “*Attitude Towards Flowers in Poetic Language*” is devoted to examining the semantic, stylistic, and symbolic functions of flower names (phytonyms) in literary texts. The main aim of the study is to determine that in poetic discourse, flowers function not only as nominal words but also as images and symbols carrying aesthetic and emotional significance. The article demonstrates that in poetic language, flower names acquire new semantic nuances through metaphorization, symbolization, and personification.

The study substantiates that flowers, enriched with culturally established associations in the collective memory, are reinterpreted in poetry through individual authorial style, becoming an integral part of the poetic imagery system. Several key functions of flowers are identified in the research.

In both classical and contemporary poetry, flower names used in various contexts serve as symbols of love, respect and beauty, modesty, separation, and longing, performing symbolic, emotional-expressive, and metaphorical functions that enhance the richness of depiction, the expressive power of the text, and the comparison of human character or life stages. Examples from Azerbaijani classical and modern poetry confirm that the flower image carries national and cultural codes. In particular, in classical Eastern poetry, the rose-nightingale motif functions as one of the primary means of expressing the philosophy of love, whereas in contemporary poetry, flowers more often symbolize individual emotions and socio-spiritual concerns.

The study concludes that the attitude toward flowers in poetic language is not limited to natural description; it also reflects the human inner world, aesthetic perceptions, and national-cultural values. The semantic transformation of flower names expands the expressive potential of language and enhances the expressiveness of poetic texts. Thus, the article analyzes the functional-semantic characteristics of phytonyms in poetic language, determining their artistic and aesthetic value and their position within the lexical-semantic system of the language.

Keywords: *language, flowers, style, aesthetics, symbol*

Giriş

Poetik dil bədii ədəbiyyatın ən mühüm ifadə vasitələrindən biri olub, insanın emosional və estetik dünyasını obrazlı şəkildə əks etdirir. Poeziyada təbiət elementləri, xüsusilə çiçəklər, insan hissələrinin və mənəvi vəziyyətinin simvolik ifadəsində geniş istifadə olunur. Çiçəklər poetik mətnlərdə gözəllik, saflıq, sevgi, zəriflik və ayrılıq, dostluq kimi müxtəlif semantik çalarları ifadə edir. Azərbaycan poeziyasında da çiçək obrazları mühüm bədii-estetik funksiyaya malikdir. Poetik dildə çiçəklər təbiət təsviri anlamından xeyli yüksəkdə dayanır, insanın daxili aləmini, emosional vəziyyətini və estetik idealını ifadə edən simvol kimi təqdim edilir. Bu baxımdan poetik dildə çiçəklərə münasibətin öyrənilməsi həm dilçilik, həm də ədəbiyyatşünaslıq baxımından aktual elmi məsələlərdən biridir. Tədqiqatın məqsədi poetik mətnlərdə çiçək adlarının semantik və üslubi xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək, onların bədii funksiyasını və simvolik mənə yükünü təhlil etməkdir. Azərbaycan klassik və müasir poeziyasından seçilmiş nümunələr əsasında çiçəklərə aid fitonimlərin kontekstual-semantik analizi aparılmışdır. Eyni zamanda, semantik təhlil, üslubi analiz və komponent analiz metodları tətbiq edilərək çiçək adlarının məcazlaşma, simvollaşma və şəxsləşdirmə prosesləri

araşdırılmışdır. Mətnlərdə çiçək obrazlarının funksional yükü müəyyənləşdirilmiş və onların poetik sistemdə tutduğu mövqe təhlil edilmişdir.

Ədəbiyyat icmalı

Beynəlxalq elmi ortamda filoloji istiqamətdə yazılan elmi əsərlərdə çiçəklər haqqında biri-birindən maraqlı fikirlərlə qarşılaşırıq. Bu əsərlərdə çiçək obrazının dil-mədəni mənaları və müxtəlif dillərdəki metaforik simvolizmi araşdırılır, çiçək metaforlarının dilçilikdə yalnız bədii təsvir vasitəsi deyil, həm də konseptual struktur olaraq mədəni ideyaları əks etdirməsindən bəhs edilir (Elmirzaeva, 2025), onların universal və mədəni spesifik ifadələri üzərində müqayisəli tədqiqat aparılır (Li, Chi, 2021), flora konseptinin frazeoloji baxışla müqayisəli lingvistik təsviri verilir (Anisimova, Safonova, 2018). “Çiçəklər çox vaxt sevgi və gözəllik simvolu kimi çıxış edir və bu motiv poeziyada çoxqatlı semantik təsir yaradır” (Li, Chi, 2021, s. 3361). Müəlliflər qeyd edirlər ki, “Poeziyada çiçək metaforları universal estetikla ilə birlikdə mədəni fərqlilikləri əks etdirir, ingilis və Çin poeziyasındakı sevgi metaforları ümumilikdə oxşar dünyagörüşünə malik olsa da, mədəni spesifikliklər fərqlidir” (Li, Chi, 2021, s. 3364). Elmi əsərlərdə koqnitiv semantikaya əsaslanaraq bitki metaforlarının lingvistik təhlili, onların dillilik, süni intellekt və kompüter elmlərinin kəsişməsində yerləşən və kompüterlərin insan dilini (yazılı və şifahi formada) başa düşməsi, təhlil etməsi və emal etməsi ilə məşğul olan sahə kontekstində necə müəyyənləşdirildiyi və dil yaddaşını necə formalaşdırdığı, müqəddəs mətnlərdə çiçək metaforlarının semantik-morfoloji təhlili məsələlərinə də rast gəlik (Ptiček, Dobša, 2023; Kussemiarti, Manurung, Kusumastuty, 2022). Bundan başqa, flora metaforlarının ədəbi hekayələrdə istifadəsinə dair analiz (Sun Li, 2024), ekologiya ilə bağlı semantik kateqoriyaları (Assiddiq, Mustari, Pulu, Mustakim, 2025), onların mədəni-etik mənəvi mesajları haqqında lingvistik-mədəni təhlillərdə (Dragnea Horvath, 2014) mövzu ilə bağlı müəyyən qədər məlumat verilir. Tədqiqatlarda daha çox ayrı-ayrı dillərdə çiçəklərə münasibət məsələlərinə toxunulur. Məsələn, Çində “Qadın bir çiçəkdir” (Woman is a flower) metaforunun media diskursunda leksik və semantik təsviri bu baxımdan maraqlıdır (Xu, 2024). Bundan başqa, Şimali Amerika və Mərkəzi Amerikada danışılan, Amerikanın yerli dillər ailəsindən olan Uto-Aztekan dillərində çiçək metaforlarının semiotik və mədəni aspektinə də nəzər salınır (Hill, 1992). Dəqiq tarixi elm adamları arasında mübahisə yaradan, təxminən 30–40 milyon il əvvəlki dil təkamül qruplarına əsaslanan bu dil ailəsi mədəni irsin qorunması baxımından önəmlidir.

Çiçəklər mövzusunda müxtəlif dillərin materialı əsərlərdə maraqlı və orijinal fikirlər vardır. Bu baxımdan, Z. Nuraliyevanın ingilis və özbək ədəbiyyatında çiçəklərin simvolik funksiyalarını və metaforik mənalarını müqayisə edən əsərləri diqqəti cəlb edir. “Çiçək adlarının metaforik funksiyası dillər arasında oxşar olsa da, onların mədəni dəyərləri fərqli semantik assosiasiyalar yaradır. Çiçək simvolizmi İngilis ədəbiyyatında estetik dəyər daşıyarkən, özbək ədəbiyyatında daha çox mənəvi və milli mənə kəsb edir” (Nuraliyeva, 2025, s. 46). Z. Nuraliyevanın əsərlərində çiçək adlarının ingilis dilində tez-tez yalnız sadə isim kimi qarşıya çıxması və mədəni emosiya, gözəllik simvolizmi daşması (Nuraliyeva, 2025, s. 1065), morfoloji strukturu və semantik xüsusiyyətlərinin həm universal, həm mədəni olaraq müxtəlif dillərdə fərqli şəkildə formalaşması vurğulanır (Nuraliyeva, 2025, s. 41). Bu müqayisəli analiz göstərir ki, dil strukturu və mədəni dəyərlər bir-biri ilə sıx əlaqəlidir və çiçək adları bu əlaqəni aydın şəkildə ortaya qoyur və vurğulayır ki, çiçək adlarının semantik xüsusiyyətləri hər iki dildə leksik mənə yükünü müəyyən edən əsas komponentlərdir. Morfoloji struktur fərqlilikləri isə çiçək adlarının istifadəsində dildəki formalaşma qaydalarını nümayiş etdirir. Z.Nuraliyevanın araşdırmalarında təsdiq edilir ki, dili tədqiq edərkən çiçək adlarının formalaşması və istifadəsi leksik səviyyədə nəzərdən keçirilməlidir. Çiçək adlarının morfoloji xüsusiyyətləri dillər arasında oxşar ola bilər, lakin onların semantik yükü mədəni kontekstdən asılı olaraq dəyişir. Bitki və çiçək terminləri yalnız obyektiv şəkildə təsvir etmir, onlar semantik qatı ilə mədəni mənə yaradır. Mövzu ilə bağlı ingilis və özbək dillərinin tədqiqi kəmiyyət çoxluğu ilə diqqəti çəkir. Xüsusilə də özbək dillərində bitki metaforlarının semantik-morfoloji müqayisəsi geniş yayılmışdır (G‘aniyeva, 2023). “Çiçək metaforları ingilis və özbək poeziyasında duyğuların vizual-estetik ifadəsi kimi geniş istifadə olunur, bu da dilin poetik funksiyasını gücləndirir” (Djalilova, 2024, s. 294). Məqalədə bitki adlarının dilin emosional yükünü artırmaq üçün

simvolik vasitə kimi rolundan danışılır. Linqvistik yazılarda bitki metaforlarının dildə həm simvol, həm də fəlsəfi mənə daşıyan anlayışlar kimi formalaşması haqqında mülahizələr də mövcuddur (Grbavac, 2010). Tədqiqatlarda gürcü və ingilis ədəbi diskursunda çiçək metaforlarının konseptual təhlili ilə qarşılaşırıq (Bagdadelishvili, 2024).

Azərbaycan dilçiliyində də çiçəklər, bitki adları və onların dilçilikdə rolu ilə bağlı elmi tədqiqatlar mövcuddur. Bunlar adətən leksik-semantik, frazeoloji, folklor və mədəniyyət aspektləri ilə bağlıdır. S. Həsənova “Linguistic Analysis of Proverbs Containing” (2025) adlı məqaləsində Azərbaycan atalar sözlərində bitki adlarının necə istifadə olunduğunu, onların simvolik, semantik və mədəni funksiyalarını araşdırır. Bitki adları atalar sözlərində xalq təfəkkürü, ekologiya və ənənəvi biliklərlə bağlı dərin mənə daşıyır. Tədqiqat bitki adlarının metaforik dəyərini, leksik semantikanı, milli mədəniyyət elementlərini dil çərçivəsində əlaqələndirir. Azərbaycanda aparılan tədqiqatlarda çiçək adlarının Azərbaycan dilinin leksikasında rolu və onların söz ehtiyatını necə zənginləşdirdiyindən bəhs edilir, onların onomastik statusu, leksik və söz əmələgətirmə prosesində iştirakı göstərilir (Babayeva, 2025). E.Babayevanın məqaləsi Azərbaycan dilçiliyində çiçək və bitki adlarının struktur və funksional baxımdan nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir. Z. Teymurlunun “Azərbaycan və Türk Dillərində Paralel İşlənən Bitki Adları” mövzusunda tədqiqatında bitki (və çiçək) adlarının fonetik və semantik şəkildə necə oxşar və fərqli şəkildə formalaşdığı göstərilir. Bununla da, dillərarası leksik əlaqə dilçilik baxımından konkret faktlarla təsvir olunur (Teymurlu, 2025). Araşdırmalarda Azərbaycan dilində metaforikləşmə prosesləri əsas mövzu olmaqla çiçəklə bağlı sözlərin yeni mənalar alması haqqında danışılır. Burada çiçəklər və digər bitki adları tez-tez metafor mənə daşıyan sözlər kimi dil analizinə cəlb olunur. Belə ki, çiçək adlarından tez-tez leksik novatorluqda istifadə edilir. Beləliklə, Azərbaycan dilçiliyində çiçəklər botanik mövzu olmaqdan uzaqlaşaraq leksik-semantik, frazeoloji və metaforik təhlil çərçivəsində tədqiq olunur. Fikrimizcə Azərbaycan dilçiliyində çiçəklər mövzusunda linqvistik tədqiqatlar yetərsizdir.

Tədqiqat

Tədqiqat zamanı Azərbaycan poeziyasından seçilmiş nümunələr əsasında poetik mətnlərdə işlənən çiçək adları araşdırılmışdır. Araşdırmanın materialını müxtəlif dövrlərə aid şairlərin əsərlərində rast gəlinən çiçək adları təşkil edir.

Tədqiqat prosesində poetik mətnlərdə işlənən çiçək adları toplanmış və onların semantik xüsusiyyətləri müəyyən edilmişdir. Çiçəklərin bədii mətnlərdə fərqli mənalarda istifadə olunduğu müəyyən edilmişdir. Tədqiqatda çiçəklərin poetik mətnlərdə metaforik və simvolik funksiyası da araşdırılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, çiçək adlarından bir çox hallarda insanın mənəvi xüsusiyyətlərini, gözəllik anlayışını və sevgi hissələrini, səmimiyyətini ifadə etmək üçün istifadə olunur.

Metodologiya

Tədqiqatın metodoloji əsasını dilçilik və ədəbiyyatşünaslığın müasir nəzəri yanaşmaları təşkil edir. Araşdırmada poetik mətnlərdə çiçək adlarının semantik, üslubi və simvolik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə müxtəlif elmi metodlardan istifadə olunmuşdur. Çiçəklərin poetik kontekstdə hansı mənalarda istifadə olunduğu və onların bədii funksiyalarının təsvirində deskriptiv (təsviri), çiçək adlarının məcazi və simvolik mənalarının, onların poetik mətnlərdə ifadə etdiyi emosional və estetik çalarların müəyyənləşdirilməsində, çiçəklərin sevgi, gözəllik, saflıq, kədər və digər emosional vəziyyətlərin ifadəsində oynadığı rolun təhlilində semantik təhlil, çiçək adlarının poetik mətn daxilində digər söz və obrazlarla əlaqəsinin, həmçinin bədii təsvir vasitəsi kimi funksiyasının aydınlaşdırılmasında kontekstual analiz, müqayisəli metoddan istifadə edilmişdir. Tədqiqatın empirik bazasını Azərbaycan poeziyasından seçilmiş nümunələr təşkil edir.

Analiz

Azərbaycan poeziyasında uzun müddətdir ki, çiçəklər poetik təsəvvürdə, xüsusi yer tutur və insan emosiyalarını, mədəni dəyərləri və estetik zövqləri çatdıran simvollar, metaforlar və motivlər kimi çıxış edir. Poetik dildə tez-tez emosiyaları oymaq, mənəyə yaratmaq və mədəni və ya fəlsəfi ideyaları çatdırmaq üçün çiçəklərə müraciət olunur. Təbiət elementləri arasında çiçəklər zəngin simvolik potensialı, estetik cazibəsi və metaforik ifadədəki çoxşaxəliliyi ilə seçilir. Müxtəlif dillərin və dövrlərin şairləri çiçəklərdən sevgini, dünya hadisələrini, gözəlliyi, saflığı, duyğuları ifadə etmək

üçün çiçəklərə müraciət etmişlər. Poeziyada çiçəklərin öyrənilməsi həm dilin yaradıcı imkanlarını, həm də təbiətə mədəni münasibəti anlamağa imkan verir.

Çiçəklər kontekstdən, mədəniyyətdən və ədəbi ənənədən asılı olaraq müxtəlif simvolik mənalar daşıyır. Məsələn, Qərb poeziyasında qızılgül sevgi, zanbaq saflıq və yasla əlaqələndirilir, bənövşə isə təvazökarlığı ifadə edir. Şərq poeziyasında isə çiçək simvolları fərqli mənalar daşıyır. Lakin simvolik mənalar sabit deyil, şairlər tez-tez ənənəvi çiçək təsvirlərindən yenilikçi ideyaları çatdırmaq və ya cəmiyyət normalarına münasibət bildirmək üçün istifadə edirlər. Poetik dildə çiçəklər həm şairdə, həm də oxucuda emosional reaksiyalar oyadır. Onların rəngləri, qoxuları və formaları sevinc, kədər, həsrət kimi duyğuları təqdim edən fikirlərlə bağlanır. Çiçəklərin anlamlarından istifadə ilə təbiət və insan arasında emosional əlaqə gücləndirilir. Azərbaycan şeirində güllər, çiçəklər, əsasən, məhəbbət hissləri ilə əlaqələndirilmişdir:

Qış getdi, yenə bahar gəldi,
Gül bitdivü laləzar gəldi

(Xətayi, 1999, s. 134).

Poetik dildə çiçək adları dərhal emosional assosiasiyalar yaradır. Ümumi “çiçəklər” ifadəsindən fərqli olaraq, konkret çiçək adları özünəməxsus hiss və duyğu yükünə malikdir. Məsələn, şeir dilində “bənövşə” sözünün işlənməsi təvazökarlıq və incəlik hissini oyada bilər.

Dərdim, bil, səndən betərdi,
Boynu buruq bənövşələr

(Ağ aşiq, 1999, s. 354).

Poetik dildə konkret çiçək adlarının seçimi estetik təsiri çoxaldır və canlandırır, şeirin yadda qalmasını təmin edir. Azərbaycan klassik poeziyasında çiçəklərdən müraciət obyektini kimi də istifadə olunmuşdur:

Qızılgül, bağü bustanım, nə dersən?
Fəda olsun sənə canım, nə dersən?

(Xətayi, 1999, s. 129).

Poetik xitab bədii mətnin emosional gücünü artıran, obrazlılığı dərinləşdirən və müəlliflə oxucu əlaqəsini möhkəmləndirən mühüm üslubi vasitədir. O, poetik nitqə drammatizm, lirizm qazandıraraq estetik təsiri gücləndirir:

Yavru, necin boynun əyri tutarsan,
Sənin dərdin məndən betər, bənövşə?

(Qaracaoğlan, 1999, s. 217).

Çiçəklərin poetik xitab kimi işlənməsi söz adamlarının daxili hiss və düşüncələrini birbaşa ifadə etməsinə imkan yaradır, iztirablarını daha təsirli şəkildə çatdırır. Poetik xitab emosional gərginliyi artırmağa xidmət edir.

Çiçək adları poetik dilin quruluşunu, ritmini və semantik sıxlığını formalaşdıraraq üslub vasitələridir:

Mələklərmi dərmış, göydən gətirmış,
Heyif ki, dəriblər az bənövşəni

(Dirili Qurbani, 1999, s. 136).

Araşdırmalar göstərir ki, təbiət simvolları arasında çiçəklər universal gözəlliyi, hissi cazibəsi və zəngin mədəni əlaqələri ilə xüsusi yer tutur. Poeziyada müəyyən çiçək adlarının çəkilməsi şairə dəqiq mənşərə yaratmağa, ab-hava müəyyənləşdirməyə və mədəni və ya fəlsəfi ideyaları çatdırmağa imkan verir. Azərbaycan poetik dilində çox vaxt çiçəkləri ümumi şəkildə bildirən “gül” sözü işlədilir:

Yeyib bülbül bağrını,
Çıxıb ağzı qanlı gül

(Sarı Aşıq, 1999, s. 254).

Çiçək adlarının bənzətmə kimi işlənməsi poetik nitqdə geniş yayılmış semantik hadisələrdəndir. “Gül kimi”, “lələ tək”, “yasəmən ətirli” kimi konstruksiyalar vasitəsilə insanın zahiri gözəlliyi, saflığı, zərifliyi və hətta mənəvi keyfiyyətləri ifadə olunur. Xüsusilə tərəvət və zəriflik kimi assosiativ çalarları özündə birləşdirən “gül” leksik-qrammatik vahidi Azərbaycan poeziyasında estetik idealın simvoluna çevrilmişdir. Belə bənzətmələr semantik genişlənmə yaradaraq fitonimlərin məcazi potensialını artırır:

Xas bağca içində top nərgiz kimi
Qaralarmı geydin alın üstünə?

Səhərdə açılan qönçə gül kimi
Sandım, qan damlamış qarın üstünə

(Qaracaoğlan, 1999, s. 217).

Çiçək adlarının bənzətmə kimi işlənməsi yalnız estetik təsvirlə məhdudlaşmır, həm də milli-mədəni dəyər ifadə edir. Bu tip bənzətmələrdə fitonimlər ilkin nominativ mənadan uzaqlaşaraq obrazlı-məcəzi mənə qazanır və ünsiyyət keyfiyyəti daşıyır. Nəticədə çiçək adları dilin poetik sistemində sabit obrazlara çevrilir, emosional-ekspressiv çalar yaradır və şeir mətninin təsir gücünü çoxaldır:

Mən aşiqəm, gül əllər,
Ağ biləklər gül əllər.
Dəryaca ağlın olsa,
Yoxsul olsan, güləllər

(Sarı Aşıq, 1999, s. 254).

Duyğuların çiçəklərlə müqayisəsi poetik dildə geniş yayılmış obrazlı ifadə vasitələrindəndir. Ədəbi simalar sevinç və dərdini saf duyğunun və mənəvi bağlılığın rəmzinə çevrilən çiçəklərlə əlaqələndirirlər. Beləliklə, duyğuların çiçəklərlə müqayisəsi poetik düşüncədə emosional dərinliyi gücləndirir. Maraqlıdır ki, belə müqayisələr incə bir təzadla müşayiət olunur:

Bahar oldu, gül açıldı,
Mənim könlüm açılmazmı?

(“Aşıq Qərib” dastanından, 1999, s. 272).

Poetik dilində çiçəklərlə bağlı “qönçə” sözü də geniş yayılıb:

Bir əndamı nəsrin, dodağı qönçə,
Bir qaməti gülbün yara aşiqəm

(Molla Pənah Vaqif, 1999, s. 303).

Poetik əsərlərin dilində çiçəklərin istifadəsi insanın daxili təcrübələrini xarici simvollar vasitəsilə anlamaq və ifadə etmək istəyi ilə bağlıdır. Çiçəklər subyektiv emosiyalar ilə obyektiv dünya, hissi qavrayış ilə mücərrəd düşüncə arasında vasitəçi rolunu oynayır. Şairlər çiçəklər vasitəsilə mürəkkəb fikirləri və sosial dəyərləri qısa, dəqiq və estetik şəkildə çatdırırlar:

Eyvanında mənim adıma bir gül əkərsən...
qoy hərdən o gülün yarpaqları astaca toxunsun əllərinə...
(Qəşəmoğlu)

Örnəklər göstərir ki, çiçəklərə müraciət və onların adından istifadə poetik dilin ifadə gücünün vacib hissələrindən biridir. Poetik dilə çiçək adlarının daxil edilməsinin əhəmiyyəti çoxdur. Bu prosesdə onların semantik, emosional və üslubi funksiyaları üzə çıxır. Poeziya nümunələri təsdiq edir ki, çiçəklər həm dilçilik, həm də mədəniyyət göstəricisi kimi çıxış edir və şeir mətnlərinin mənasını dərinləşdirir, dildə ünsiyyət effekti yaradır və oxucunu passiv müşahidəçi deyil, hadisələrin iştirakçısına çevirir. Azərbaycan şairləri çiçəkləri təbiətdən başqa, insaan həyatının da bəzəyi kimi dəyərləndirirlər:

Ömrümü güllərə məftun yaşadım,
Gülü, bənövşəni, nərgizi sevdim...
...Ömrümün bəzəyi oldu həmişə
Gah dağ çiçəkləri, gah aran gülü
(N.Rəfibəyli).

Poetik dildə çiçəklər mənalar, duyğular və bədii ifadə daşıyıcıları kimi xalqın mədəni ölçülərini əhatə edir. Maraqlıdır ki, “çiçək” ifadə yaradıcılığında da iştirak edir. Məsələn, Azərbaycan poetik dilində “çiçək dili” adlı maraqlı bədii sintaksis faktı ilə qarşılaşırıq:

Çiçək aləmində, çiçək selində!
Pıçıl-daş mənimlə çiçək dilində!
(Hacılı, 2021)

Çiçək onomastikasından istifadə klassik şeirdən müasir poeziyaya qədər insanın təbiətə münasibətini araşdırmaq, müxtəlif duyğuları dilə gətirmək üçün zəngin leksik material verir:

Sənə deyim dərdimi, gül ağacı,
Kiminə gül, kiminə əl ağacı,
Sevənlərə eyhamlı dil ağacı,
Deyəcəkdim o gözələ nəyə mən,
Küsüb getdi, eşitmədi, yasəmən
(Kəsəmənli, 2004, s. 122).

Poetik dildə çiçəklər sevgi, gözəllik, təvazökarlıq, ayrılıq və həsrət kimi anlayışların ifadəsində mühüm rol oynayır. Onların semantik zənginliyi dilin obrazlılıq imkanlarını genişləndirir və poetik mətnin ekspressivliyini artırır. Nəticə etibarilə, çiçək obrazı poetik düşüncədə sabit və davamlı estetik dəyərə malikdir:

Dayansaydı, əllərim gül açardı,
Gül dediyin məhəbbətə açardı,
İstəsəydi, qanad açıb uçardım,
Qoşulardım işığa mən, səsə mən,
İstəmədi, istəmədi, yasəmən
(Kəsəmənli, 2004, s. 122).

Poetik dildə çiçəklərin təsvir və tərənnümü dil yaradıcılığına və təbiətə mədəni yanaşmaya dərin mənə gətirir. Bu baxımdan, Nüsrət Kəsəmənlinin “Yasəmən” şeri diqqəti daha çox cəlb edir. “Nüsrət Kəsəmənli bəhs etdiyi gülün əlamətlərini saymır və ya ona müraciətində hansısa hökmü irəli sürmür, o, yasəmənə dərdini, düşüncələrini, qəlbini acır” (Həsənova, 2020, s. 219).

Sevincimi gözlərimdə apardı,
Gözlərimi izlərimdə apardı,
İzlərimi yollarından qopardı,
Yüyürürəm qəmə sarı kəsə mən,
O qız bilmir, barı sən bil, yasəmən

(Kəsəmənli, 2004, s. 122).

Azərbaycan şeri tarixən poetik diskursun formalaşmasında gül-çiçək motivlərinin təsirini mükəmməl şəkildə üzə çıxarır.

Aparılan analiz göstərir ki, poetik mətnlərdə çiçək adlarının mənə və funksiyaları aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir:

1. Estetik gözəlliyin ifadəsi. Çiçəklər poeziyada çox vaxt gözəllik və zərifliyin simvolu kimi təqdim olunur. Şairlər insanın gözəllik və zərifliyi çiçəklərin rəng və forma xüsusiyyətləri fonunda təqdim edilir və bəzən onlar söz sənətkarlarının müraciət obyektini kimi diqqəti çəkir.

2. Sevgi və romantik hisslərin ifadəsi. Bir çox poetik nümunələrdə çiçəklər sevgi və məhəbbət hisslərinin simvolu kimi çıxış edir. Bu halda çiçək obrazı insan münasibətlərinin emosional tərəfini ifadə edən bədii vasitə rolunu oynayır.

3. Saflıq və mənəvi təmizlik simvolu. Poetik dildə bir sıra hallarda çiçəklərdən saflıq, təmizlik və məsumluq kimi mənəvi keyfiyyətlərin ifadəsində istifadə olunur.

Bu xüsusiyyətlər göstərir ki, çiçəklər poetik dildə yalnız təbiət bəzəyini ortaya qoyan element deyil, həm də dərin semantik və estetik mənə daşıyan bədii vasitədir və obrazlaşdırılan dil faktıdır.

Üzərində elmi-nəzəri təhlil aparılan örnəklər təsdiq edir ki, poetik dildə çiçəklərə münasibət çoxşaxəli semantik və üslubi xüsusiyyətlərə malikdir. Çiçəklər poetik mətnlərdə insanın hiss və duyğuları, təbiət və cəmiyyətə, həyat hadisələrinə münasibəti ilə bağlı müxtəlif mənalar ifadə edir.

Nəticə

Aparılmış tədqiqat göstərir ki, poetik dildə çiçəklər və onların adları (fitonimlər) çoxqatlı semantik struktura malik funksional-poetik element kimi çıxış edir. Onların bədii mətnə işlənməsi kontekstdən asılı olaraq yeni mənə çalarlarının formalaşmasına, ilkin lüğəvi mənənin genişlənməsinə və ya metaforik dəyişməyə uğramasına səbəb olur. Bu proses nəticəsində fitonimlər poetik diskursda semantik çoxşaxəlilik qazanır. Təhlillər sübut edir ki, çiçək obrazı simvolik, emosional-ekspressiv, estetik və metaforik funksiyaları paralel şəkildə reallaşdırır. Simvolik səviyyədə çiçəklər milli-mədəni təfəkkürdə sabitləşmiş dəyərləri (sevgi, gözəllik, saflıq, təvazökarlıq, ayrılıq və həsrət kimi anlayışları) ifadə edir. Emosional-ekspressiv müstəvidə isə lirik qəhrəmanın daxili psixoloji vəziyyətinin verilməsində təsirli vasitəyə çevrilir. Metaforik planda çiçək adları insan xarakterinin, həyat mərhələlərinin və mənəvi keyfiyyətlərin obrazlı təqdimində mühüm rol oynayır. Bu isə poetik mətnin semantik dərinliyini və estetik təsir gücünü artırır. Araşdırma həmçinin göstərir ki, klassik və müasir poeziyada çiçək obrazlarının funksional yükü müəyyən seçkinliklərə malikdir. Klassik poeziyada fitonimlər daha çox ənənəvi simvolik sistem daxilində fəaliyyət göstərdiyi halda, müasir poeziyada onların semantik sərhədləri genişlənir, fərdi müəllif izahı güclənir və sosial-mənəvi kontekstlə əlaqələndirilir. Bu dinamika çiçək obrazının poetik düşüncədə həm sabit, həm də dəyişkən komponent kimi mövcud olduğunu göstərir. Beləliklə, tədqiqatın nəticələri təsdiq edir ki, poetik dildə çiçəklərə münasibət yalnız təbiət təsviri funksiyası daşımır, bu münasibət milli-mədəni dəyərlərin, estetik idealın və fərdi poetik təfəkkürün ifadə mexanizmlərindən biri kimi özünü göstərir. Poetik dildə çiçəklərin funksional müxtəlifliyi dilin leksik-semantik sisteminin zənginləşməsinə, obrazlılıq potensialının genişlənməsinə və poetik mətnin struktur-semantik bütövlüyünün formalaşmasına

xidmət edir. Onlar poetik mətn müəlliflərinin daxili dünyasını və estetik baxışlarını ifadə edən mühüm vasitələrdən biridir. Beləliklə, poetik dildə çiçək obrazlarının öyrənilməsi dil və ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsini daha dərinəndən anlamağa imkan verir və poetik onomastika sahəsində aparılan tədqiqatlar üçün əhəmiyyətli elmi material kimi dəyərlidir.

Ədəbiyyat

1. “Aşıq Qərib” dastanı. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 268-272.
2. Ağ aşıq. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 354–356.
3. Anar. (1999). *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı.
4. Anisimova, A., & Safonova, N. (2020). Conceptual and linguistic representations of concept flora in the phraseological worldview: A multilingual aspect. *International Journal of Multilingual Education*, (16), 87–96.
5. Assiddiq, M. A., Mustari, S. H., Pulu, R., & Mustakim. (2025). Ecological metaphors in the Lontar manuscript of the Megantaka folklore: An ecolinguistic analysis. *Studies in English Language and Education*, 12(3), 1597–1611. <https://doi.org/10.24815/siele.v12i3.38537>
6. Babayeva, E. A. (2025). The role of phytonyms in the enrichment of vocabulary in the English and Azerbaijani languages. *Scientific News of Sports Academy*, 6(4), 118–122.
7. Bagdadelishvili, D. (2024). For the conceptual understanding of flower in Vazha-Pshavela's works. *Transactions of Telavi State University*, 1(36), 93–96. <https://doi.org/10.52340/tuw.2023.01.36.13>
8. Dirili Qurbani. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 136–156.
9. Djalilova, Z. (2024). Expression of emotion with plant metaphors in English and Uzbek poetry. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 2(5), 293–296.
10. Dragnea Horvath, G. (2014). *Ecology and thought: The case of flowers*. NYU Faculty Digital Archive. <https://archive.nyu.edu/handle/2451/64441>
11. Elmiraeva, Z. (2025). Linguocultural characteristics of the flower concept. *Central Asian Journal of Academic Research*, 3(6 Part 2), 175–177.
12. G'aniyeva, T. (2023). Similarities and differences of plant name metaphors in English and Uzbek languages. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(2 Special), 354–357.
13. Grbavac, I. (2010). Metaphorical use of language and plant metaphors within the theoretical framework of cognitive semantics. *HUM: Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences*, (6), 240–265.
14. Hacılı, A. (n.d.). “Pıçılbaş mənimlə çiçək dilində!” – şair Əli Ələminin şeir dünyası. Retrieved from <https://zim.az/edebiyat/men-sirvanin-sesiyem/5549-plda-mniml-ik-dilind-air-li-lminin-eir-dnyas.html>
15. Hasanova, S. (n.d.). Nüsrət Kəsəmənli və ədəbi dilimiz. In *Dilimiz varlığımızdır*. Əcəmi, 212–223.
16. Hill, J. H. (1992). The flower world of Old Uto-Aztecan. *Journal of Anthropological Research*, 48(2), 117–144.
17. Kəsəmənli, N. (2004). *Seçilmiş əsərləri*. Şərq-Qərb.
18. Kussemiarti, E., Manurung, O. H., & Kusumastuty, M. I. (2022). Flower metaphors in the Scriptures. *Conscientia*, 18(1), 54–65.
19. Li, D., & Chi, D. (2021). The universality and variation of flower metaphors for love in English and Chinese poems. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(9), 3359–3368. <https://doi.org/10.17762/turcomat.v12i9.5743>
20. Molla Pənah Vaqif. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 299–314.

21. Nuraliyeva, Z. P. (2025a). A comparative linguistic analysis of flower names in English and Uzbek. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(10), 1065–1067.
22. Nuraliyeva, Z. P. (2025b). Linguistic features of flower names in English and Uzbek languages. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 3(5), 41–43.
23. Nuraliyeva, Z. P. (2025c). Symbolic meanings of flowers in English and Uzbek literature: A phytonymic approach. *Modern Education and Development*, 28(3), 45–47.
24. Ptiček, M., & Dobša, J. (2023). Methods of annotating and identifying metaphors in the field of natural language processing. *Future Internet*, 15(6), 201. <https://doi.org/10.3390/fi15060201>
25. Qaracaoğlan. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 216–225.
26. Qəşəmoğlu, Ə. (n.d.). Eyvanında bir gül ək. Retrieved from <https://kulis.az/>
27. Rəfibəyli, N. (n.d.). Çiçək ətirli sevgilər şairi. Retrieved from <https://kaspi.az/>
28. Sarı Aşıq. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri* (Antologiya, I kitab). Azərbaycan Nəşriyyatı, 250-255.
29. Sun, L. (2024). A study of “flower” metaphors in selected stories by Sun Li. *International Journal of English Language and Research*, 11(1), 1–7.
30. Şah İsmayıl Xətayi. (1999). In *Min beş yüz ilin oğuz şeiri*. Azərbaycan Nəşriyyatı, 127–135.
31. Teymurlu, Z. (2025). Azərbaycan və Türk dillərində paralel işlənən bitki adları. *Dilçilik Araşdırmaları*, (1), 137–142.
32. Xu, H. (2024). Metaphorical construction of Chinese female images in media. *Linguistics Discourse*, 10(6), 134–150.

Daxil oldu: 09.12.2025

Qəbul edildi: 25.03.2026